

Література:

1. Барна Н. В. Іміджмейкерство як різновид митецької діяльності в аспекті масової культури. *Мистецтвознавчі записки*. К.: Міленіум, 2006. № 10. 210 с.
2. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. К. : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. 200 с.
3. Чайкіна Н.О. Модель адаптивної стратегії фахівця. *Психологія і особистість: науковий журнал*. 2017. № 2 (12). С. 310-318.

АКТУАЛЬНІСТЬ НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ПСИХОЛОГА У ПРОЄКТУВАННІ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ДОШКІЛЬНИКА

Мельничук М. М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
igopolt@ukr.net

Актуальність проблеми. Нині різко зросла кількість дітей із відхиленнями у психічному розвитку. Причому, характерно, що ця тенденція спостерігається в освітньому просторі загалом: у яслах, дитсадках, школі. Об'єктивні клінічні обстеження, як правило, не виявляють у цих дітей грубої патології та фіксують варіант розвитку у нижніх нормативних межах. Тим часом проблема навчання їх майже нерозв'язна. Описані на даний момент нейропсихологічні синдроми відхильного розвитку, дозволяють наочно продемонструвати, наскільки різноманітні патогенетичні церебральні механізми дитячої психологічної дезадаптації. Відповідно лише їх своєчасна, грамотна кваліфікація призводить до вибору найбільш адекватного та індивідуалізованого шляху подолання наявних труднощів. А у ширшому контексті нейропсихології дитячого віку – до своєчасної профілактики, абілітації, грамотного прогнозування процесів онтогенезу.

Мета – теоретично визначити доцільність та напрями використання нейропсихологічного підходу в діяльності практичного психолога дошкільних закладів освіти.

Результати дослідження. Нейропсихологія – це галузь психології, яка спрямована на вивчення мозкових механізмів вищих психічних функцій. Нейропсихологія дитячого віку – галузь психології, що вивчає взаємозв'язок соціального функціонування (поведінки і навчання) дитини з формуванням її психічних функцій та особистості, з розвитком мозку в нормі та патології, а також дослідження можливостей використання отриманих знань для корекційно-розвиваючого навчання. Основна задача нейропсихології дитячого віку – виявлення дисфункцій, несформованості вищих психічних функцій, які виникають при незрілості певних відділів мозку.

Виходячи із загальної концепції нейропсихології, можна стверджувати, що нейропсихологія дитинства базується на таких принципах: системної будови, соціогенезу, динамічної організації та локалізації вищих психічних функцій. При цьому якщо перших двох принципів дотримується більшість

практичних психологів закладів дошкільної освіти, то третій активно використовується лише з позицій нейропсихології.

А.В. Семенович зазначає: «Нейропсихологічний метод дозволяє описати й оцінити глибокі системні та динамічні зміни, які функціонально супроводжують психічний розвиток дитини» [4, с. 67]. Ця ідея заснована на тому, що психічні функції дитини проходять з народження довгий шлях у своєму розвитку. Вказаний шлях гетерохронний і асинхронний: в якийсь момент відбувається швидкий і, здавалося б, автономний розвиток певного психологічного чинника (вибіркова пам'ять, фонематичний слух, кінестезія тощо). Другий фактор знаходиться в стані відносної стійкості, третій – на стадії консолідації з віддаленою функціональною системою. При цьому ці різновекторні процеси синхронізуються в певні періоди, щоб створити цілісний ансамбль розумової діяльності, здатний відповідно реагувати на запити світу, і, перш за все, соціального середовища.

Онтогенетично мозкова організація психічних функцій відбувається від стовбурових і підкіркових структур у напрямку до кори головного мозку, від правої до лівої півкулі, від задніх до передніх відділів мозку. Завершенням функціонального онтогенезу головного мозку є низхідний контрольо-регулюючий вплив від фронтальних відділів лівої півкулі до підкіркових структур. Залежно від того, чи достатньо зрілим виявляється мозковий субстрат, залежить розвиток різних сторін дитячої психіки. Важливе розуміння, що мозок «має» не тільки кору, підкіркові та інші структури, але й різноманітні нейрохімічні, нейрофізіологічні та інші системи, кожна з яких сприяє актуалізації психічних функцій.

Таким чином, для кожної стадії психічного розвитку дитини першочергово необхідна готовність системи певних утворень мозку до її підтримки. Однак, з іншого боку, має бути вимога ззовні (зовнішнього світу, суспільства) постійного зростання зрілості та сили психологічного чинника. При її відсутності – відбувається змінне гальмування і спотворення психогенезу, що викликає вторинні функціональні деформації на рівні головного мозку.

Отже, розвиток вищих психічних функцій дитини є тривалим процесом: одні психічні функції формуються раніше, інші пізніше. Відставання в розвитку конкретної функціональної одиниці виглядає як її часткова втрата на загальному тлі функціональної системи. У цьому випадку первинне відставання викликає вторинні зміни і компенсаційні коригування.

Методи дослідження дитини для визначення особливостей її розвитку повинні бути комплексними і включати як методи клініко-фізіологічного, так і методи психолого-педагогічного дослідження. Однак це досить складно, а іноді й неможливо. Як показує практика, нерівномірностям розвитку вищих психічних функцій у дошкільному віці приділяється дуже мало уваги, і зазвичай ця проблема не розглядається фахівцями до молодшого шкільного віку.

Тому практикуючий психолог дошкільного закладу освіти, виконуючи свої функціональні обов'язки, не повинен ігнорувати цю проблему. Ранне

визнання нерівномірного розвитку вищих психічних функцій та своєчасне виправлення є гарантією попередження вторинних порушень і попередження небажаних явищ у розвитку дитини.

Прослідковування розвитку (сфери найближчого розвитку, повторні дослідження, супутня діагностика) дозволяє виявити першочергово і вторинно уражені процеси. Тому центральним і вирішальним завданням нейропсихологічної діагностики є оцінка стану компонентів функціональних систем, що представляють вищі психічні функції. Психолог, який має на меті реальну допомогу дитині, має провести функціональну діагностику та організувати корекційні заходи з урахуванням слабких і сильних компонентів її пізнавальної сфери.

Практика нейропсихологічного консультування дошкільників з вадами розвитку показала доцільність та обґрунтованість вказаного підходу для даної аудиторії. По-перше, диференційно-діагностичне завдання вирішується майже безперечно: огляд показує основні патогенетичні фактори, за вирахуванням реального рівня знань і здібностей, тому що, на перший погляд, патохарактеристики, педагогічна занедбаність і первинна недостатність фонематичного слуху дитини можуть проявлятися аналогічно. По-друге, лише нейропсихологічний аналіз таких особливостей здатний виявити основні механізми та наблизитись до створення конкретної, цілеспрямованої корекції. При цьому є одна обов'язкова умова: необхідний саме синдромний підхід, в іншому разі можливі артефакти, однобічні результати та спотворення [1,4].

За результатами дослідження нейропсихолог розробляє індивідуальну програму корекційно-розвивальних занять для конкретної дитини, яка заснована на концепції трьох функціональних блоків мозку. Підбираються відповідні методи корекції для роботи з кожним функціональним блоком. Формуванню міжпівкульної взаємодії, необхідної для успішного перебігу будь-якого психічного процесу, відводиться важливе місце.

Слід зазначити, що корекційно-розвивальна робота передбачає не тренування конкретних умінь, а формування цілісної функціональної системи, що дозволяє дитині оволодіти різними навичками. У зв'язку з цим найбільш відповідним є метод замісного онтогенезу, запропонований А.В. Семенович (за методикою О.Р. Лурія, Л.С. Цветкової), в основі якого лежить принцип співвіднесення поточного стану дитини з основними етапами формування мозкової організації психічних процесів і подальшого ретроспективного відтворення тих частин його онтогенезу, які з тих чи інших причин не були успішно засвоєні [4].

У цьому напрямку першочерговою метою є розвиток у дитини фізичної, органічної, оптико-просторової та сенсомоторної взаємодії (язик, очі, руки, ноги, дихальні шляхи тощо). Також активно проводиться психомоторна корекція, в якій використовується не тільки нейропсихологічна, а й тілесно-орієнтована методика. На такому рівні формується сенсомоторне забезпечення всіх психічних функцій, завдяки чому активізується загальний енергетичний та емоційний тонус і гармонізуються нервово-сполучнотканні взаємодії. Комплекс

таких технологій спрямований на корекцію та розвиток першого функціонального блоку головного мозку.

У цей процес поступово інтегруються нейропсихологічні, логопедичні та інші форми психолого-педагогічного забезпечення онтогенезу спеціальних когнітивних функцій: письмо, мова, просторові уявлення, пам'ять (другий функціональний блок головного мозку). Нарешті, найскладнішим, але найціннішим результатом є формування у дитини оптимального рівня вольової саморегуляції (третій функціональний блок головного мозку).

Висновки. Використання знань з дитячої нейропсихології в діяльності практичного психолога дошкільних закладів освіти є важливим діагностичним, прогностичним та корекційним засобом розвитку, що дозволяє вирішувати такі завдання: спостереження за індивідуальним розвитком дитини та вибір оптимальних методів корекційної та розвивальної роботи; визначити психологічну готовність дітей до навчання в школі та спрогнозувати їх успішність.

Література:

1. Войтко В.В. Психолого-педагогічний супровід дітей з затримкою психічного розвитку: навчально-методичний посібник. Кропивницький: КЗ «КОШПО ім. Василя Сухомлинського», 2017. 48 с.

2. Лурия А.Р. Высшие корковые функции человека. М.: Академический проект, 2000. 496 с.

3. Мельничук М.М. Особливості застосування нейропсихологічних методів в дитячому віці. *Синергетичний підхід до проектування життєвого простору особистості*: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2021. С. 103–108.

4. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте. Метод замещающего онтогенеза: Учебное пособие. М. : Генезис, 2015. 474 с.

5. Цветкова Л.С. Введение в нейропсихологию и восстановительное обучение. М.: МПСИ, 2000. 145 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КАНІСТЕРАПІЇ

Мисяк Л.І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
mysyak_lyudmila@ukr.net*

Актуальність проблеми. Питання використання різноманітних засобів терапії з метою оптимізації міжособистісної комунікації дітей молодшого шкільного віку є актуальним на часі, оскільки в умовах сьогодення спостерігаються суттєві труднощі у спілкуванні дітей. Такі тенденції обумовлені труднощами соціалізації дитини в сучасному світі, переорієнтацією системи цінностей суспільства, розповсюдженням мережевих видів спілкування та взаємодії.